

TÜRKİYEDE'Kİ MÜZELER İLE BAĞLANTILI KÜLTÜR VARLIĞI KAÇAKÇILIĞI'NIN ÖNLENMESİNDE MÜZELER VE BAZI İLGİLİ KURUMLARIN ROLÜ

THE ROLE OF MUSEUMS AND SOME RELATED INSTITUTIONS IN PREVENTING THE SLUGGLING OF CULTURAL HERITAGE RELATED TO MUSEUMS IN TURKIYE

Nevin Eyidoğan *

Öz

Makalemizin amacı; Türkiye'deki müzeler ile bağlantılı olan kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesinde müzelere ve müzeler ile bağlantılı ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşlara ait görevleri incelemektir. Kültür varlığı kaçakçılığını önlemede en büyük misyon/vizyon müzelere aittir. Büyüyen ekonomi ile artan teknoloji sayesinde müzelerimiz, kültür varlığı kaçakçılığı hususunda güvenliklerini üst düzeye çıkarmışlardır. Müze güvenlikleri ile birlikte müze personelleri, koleksiyon yönetim politikaları gibi temel sorumluluklar müzelerimizi kaçakçılık suçlarına karşı daha kapalı bir kurum haline getirmiştir. Müzelerdeki kaçakçılık faaliyetlerini önlemede bağlantılı kurum ve kuruluşların aldığı önlemlerde Türkiye'deki müzeleri desteklemektedir. Ele alınan kurum ve kuruluşlardan bu makalede; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kolluk Kuvvetleri (Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı), Türkiye'nin de taraf olduğu ve küresel çapta müzecilik alanındaki en önemli kurumlardan biri olan Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) ve diğer uluslararası bir kurum olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığının engellenmesindeki işleyişleri incelenmiştir. Çalışmamızda kültür varlığı kaçakçılığı ile ilgili; kitap, tez, makale, gazete dokümanları, kurum ve kuruluşların faaliyet raporları ve istatistiki bilgiler değerlendirilmiş, yorumlandırılmış ve bölüm konuları/alt başlıkları oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müze, Kaçakçılık, Kültür Varlığı, Kültürel Miras, Arkeoloji

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzecilik Anabilim Dalı, İzmir / TÜRKİYE,
E-posta: maral.museum@gmail.com, ORCID: 0009-0001-9439-0227 (Makale Gönderim Tarihi: 09.01.2026, Makale Kabul Tarihi: 22.09.2026).

Abstract

The aim of our article is to examine the responsibilities of museums and related national/international institutions and organizations in preventing the smuggling of cultural property in Turkey. Museums bear the greatest responsibility in preventing the smuggling of cultural property. Thanks to the growing economy and advancing technology, our museums have significantly improved their security measures regarding the smuggling of cultural property. Along with museum security, fundamental responsibilities such as museum personnel and collection management policies have made our museums more resistant to smuggling crimes. The measures taken by related institutions and organizations to prevent smuggling activities in museums support museums in Turkey. This article examines the functioning of the Ministry of Culture and Tourism, law enforcement agencies (General Directorate of Security and General Command of Gendarmerie), the International Council of Museums (ICOM), one of the most important global institutions in the field of museology, to which our country is a party, and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) in preventing the smuggling of cultural property in museums. Our article addresses the following issues related to the smuggling of cultural property: Books, theses, articles, newspaper documents, activity reports of institutions and organizations, and statistical information have been evaluated, interpreted, and chapter topics/subheadings have been created.

Keywords: Museum, Smuggling, Cultural Asset, Cultural Heritage, Archeology

Giriş

Kültür varlıkları bir ulusun geçmişten kalan en büyük ve en önemli mirasıdır. Dünyada ve Türkiye’de geçmişte yaşanmış bazı kaçakçılık olayları bu eşsiz mirasa zarar vermiştir. Tarihi çerçevede; 20. yüzyılın başlarında batılı ülkeler büyük bir talan gerçekleştirmişlerdir. I. ve II. Dünya Savaşları esnasında ciddi bir oranda müzelere ait kültür varlıklarının ait oldukları yerlerden farklı yerlerde sergilenmek üzere götürüldüğü görülmüştür. Kültür varlığı kaçakçılığında birçok etken rol oynamaktadır. En büyük neden toplumsal bilincin kültür varlıklarına karşı eksik kalmasıdır. Kültür varlıklarına karşı saygısızlık, ticari çıkar

düşüncesi, tarihi çevreye karşı ilgisizlik ve bilgisizlik, daha çok mülk edinme kaygısı ve farklı medeniyetlere olan düşmanlık gibi etkenler kültürel mirasın elden kayıp gitmesine zemin hazırlamaktadır. Çalışmamızın öncelikli amacı; Türkiye’deki müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesinde müzelerin ve bazı ilgili ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşların işlemlerini anlamak ve açıklamaktır.

Müzeler; sahip olduğumuz kültür varlıklarımızı korumak, kültür varlığı kaçakçılığı önlemek adına oluşturulan tedbirlerde birincil ve en önemli kurumdur. Aynı zamanda yurtdışındaki kültür varlıklarımızın

iadesi sürecinde de önemli roller üstlenmektedir. Örneğin; Türkiye'nin en önemli müzelerinden biri olan Troya Müzesi¹ (Resim 1); yurtdışındaki müzelerde² yer alan Troya Hazineleri'mizi³ Türkiye'ye tekrar kazandırmak amacı ile kurulmuştur. Yurtdışındaki kültür varlıklarımızın iadesinde, ulusal ve uluslararası bağlamda bir bilinç oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Müze; sahip olduğu Troya kazılarında ele geçen orijinal koleksiyonları, müzecilik alanına yönelik faaliyetleri, aktif sosyal medya kullanımı ile çağdaş müzecilikte eşsiz bir örnektir.

Makalemizin birinci ana başlığı altında; müzelerimizin, kaçakçılık faaliyetlerini önlemedeki işleyişleri ele alınmıştır. Alt başlıklarında; müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesinde koleksiyon yönetimi politikaları, müze güvenlik önlemleri ve müze personelleri incelenmiştir. Makalemizin ikinci ana başlığı altında; Türkiye'nin de taraf olduğu bazı ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ele alınmıştır. Bu kurumlar sırası ile; Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı,

Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı, Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'dür. Makalemizde, adı geçen 4 kurum ve kuruluşun müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığını engellemedeki işleyişleri açıklanmıştır. Dünyada ve Türkiye'de müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığı ile mücadele eden diğer kurum ve kuruluşlar; Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (INTERPOL), Dünya Gümrük Örgütü (WCO), Art Loss Register (ALR), Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (UNSC), Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM), İç İşleri Bakanlığı (Kaçakçılıkla Mücadele Bürosu) Dış İşleri Bakanlığı⁴, Adalet Bakanlığı (Kaçakçılıkla İlgili Mevzuatlar), Ticaret Bakanlığı (Gümrükler)'dir.

Kültür varlığı kaçakçılığı, kültürel miras\arkeolojik alan tahribatları ve definecilik konularında daha önce çalışılmış, Türkiye'de ve dünyada birçok farklı çalışma bulunmaktadır⁵. Ancak müzelerdeki kültür

¹ Çanakkale ilçemizedir. 10 Ekim 2018'de ziyarete açılmış bir arkeoloji müzesidir.

² Troya Hazinelerimiz Alman H. Schliemann tarafından yapılan kazılar ile 1873-1894 yılları arasında yurtdışındaki müzelere kaçırılmıştır. Adı geçen müzeler sırası ile; Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi, Almanya Berlin Pergamon Müzesi, Rusya Pushkin Museum'dur. II. Dünya Savaşı sırasında Berlin Pergamon Müzesi'nden, Rusya Pushkin Müzesi'ne askerlerin yağmalaması sonucu kaçırılmıştır. Bazı Troya kültür varlıklarımız İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne iade edilmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzemiz'deki Troya kültür varlıkları, Troya Müzemiz'in kurulması ile nakil edilmiştir. Günümüzde bazı Troya kültür varlıklarımız Rusya Pushkin Müzesi'nde sergilenmektedir.

³ Toplamda 8833 parçadan oluşmaktadır ve 31 Mayıs 1873 yılında Henrich Schliemann tarafından bulunmuştur (Eyidoğan, 2021: Lev. 44 Fig. 174-176, 40-43).

⁴ Dış İşleri Bakanlığı özellikle yurtdışındaki müzelere kaçırılan kültür varlıklarımızın iadesinde etkin rol oynar.

⁵ Akkuş, Z.-Tamer, E. (2015). Türkiye'de Defineciliğin Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Değerlendirilmesi. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2): 105-131. Akkuş, Z.-Tamer, E. (2015). Türkiye'de Polisin Kültür Varlığı Kaçakçılığı ile Mücadelesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6(1): 407-428. Abtahi, H. (2001). "The Protection of Cultural Property in Times of Armed Conflict: The Practice of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia", Harvard Human Rights Journal, 14, 1-32. Atılgan, C. (2011). Uluslararası Hukukta Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Türkiye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul. Bakı, Ö. (2021). Eser Kaçakçılığına Basının Yaklaşımı: Cumhuriyet ve Milliyet Gazetesi Örnekleri (1950-2006), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler

varlığı kaçakçılığına odaklanan sınırlı sayıda araştırma mevcuttur. Bu bağlamda kültür varlığı kaçakçılığı ile ilgili geniş bir literatür taraması yapılmış, Türkiye’den ve dünyadan veri\kaynak toplanmış, toplanan veriler değerlendirilip yorumlanmıştır. Kitap, tez, makale, sempozyum bildirileri, yasal mevzuat, kurumlardan alınan faaliyet raporları, gazete dokümanları ve istatistikî bilgiler toplanarak, bölüm konuları oluşturulmuştur. Makalemizin alt başlıkları olan; müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesinde müzelere ve ilgili kurumlara düşen işleyişler; kendi içlerinde alt başlıklara ayrılıp detaylandırılarak bütünsel bir sonuca ulaşılmıştır.

1. Türkiye’deki Müzeler ile Bağlantılı Kültür Varlığı Kaçakçılığının Önlenmesinde Müzeler ve Bazı İlgili Kurumların Rolü

1.1. Müzeler

1.1.1. Koleksiyon Yönetimi

Koleksiyon yönetimi; müzelerin misyon ve vizyonları doğrultusunda sahip oldukları koleksiyonlarına yönelik sorumluluklarını beyan ettikleri, yeri geldikçe güncellenen yazılı ilkeler bütünüdür. Koleksiyona katılacak eserlerin alımı, elden çıkarılması ve koleksiyona erişim gibi farklı konuları içeren koleksiyon yönetimi, mü-

zelerdeki kültür varlıklarının korunmasında etkili en önemli adımlardan biridir (Özkasım, 2018: 179-186). Özkasım’a göre koleksiyon yönetim politikaları:

İletişimi esas müzelerin en önemli dayanağı mesleki etiğe dayalı bir koleksiyon yönetimi anlayışı ve bunun yazılı bir beyanıdır. Müzenin söz konusu faaliyetlerine ilişkin yepyeni sorumluluklarını vurgulayan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Koleksiyon Yönetimi, müze koleksiyonlarına ilişkin etkinlik ve sorumlulukların mesleki etik kurallar doğrultusunda gerçekleştirildiği bir yönetim modeli veya bir uygulama alanı olarak tanımlanabilir. Esas amacı, müzenin koleksiyonlarına ilişkin etkinlikleri konusunda toplumun güvenini kazanmak, bu etkinlik ve sorumlulukları kamuya beyan ederek karşılıklı bir itibar ve güven ilişkisi kurmaktır” (Özkasım, 2004: 30-31; Özkasım, 2018: 181).

Koleksiyon yönetimine dahil olan kurallar; bakım, onarım, koruma, restorasyon, konservasyon, kültür varlıklarına ait görseller, envanter numaraları, elde etme, elden çıkartma, ödünç, erişim, koleksiyonlarla ilgili mevzuatlar, personel yönetimi olarak sayılmaktadır (Şenel, 2014: 39-49).

Koleksiyon yönetimi politikalarından koruma politikaları; kültür varlıklarının soygunculara ve kaçakçılara karşı alınacak tedbirlerde kuşkusuz ilk kuraldır. Bakım, onarım, restorasyon ve konservasyon da diğer önleyici ve koruyucu kurallardan sayılabilir (Aydıngün, 2013: 829-832). Koleksiyon yönetimi politikalarından her bir

Enstitüsü, İstanbul. Duyan, A. (2010). Tarihi Eser Kaçakçılığı ile Mücadele Eden Kurumlar Arası Koordinasyon ve Önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van. Gül, G. (2019). Kültür Varlığı Kaçakçılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası İlişkin Uluslararası Düzenlemelerin Tarihsel Gelişimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Kamalak, H. (2009). Ülkemizden Son On Yıl İçinde Yurtdışına Çıkarılan Eserler (Grek ve Roma Eserleri), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. Karaduman, H. (1999). “Eski Eser Kaçakçılığı”, 1998 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Ankara. Karaduman, H. (1999). “Eski Eser Kaçakçılığı”, 1988 Yılı Anadolu Müzesi Konferansları.

kültür varlıklarına verilecek envanter numaraları ve koleksiyonlara ait kültür varlıklarının görselleri; müzelerdeki kayıp olunan veya çalınan kültür varlıklarının tekrar müzelere geri kazandırılması hususunda önemlidir (Gül, 2019: 39-41; Özkayacan, 2019: 69-70). İadeler konusunda Türkiye’de ve dünyada taraf olduğumuz ilgili kurum ve kuruluşlar ile kolluk kuvvetlerinin iadeye söz konusu olan ilgili kültür varlıklarına ait talep ettikleri ilk bilgi; görseller ve envanter numaralarıdır. Günümüzde Türkiye müzeleri bunun bilincindedir. Bu nedenle sahip oldukları, teşhire koydukları veya depoladıkları kültür varlıklarına ait görselleri ve envanter numaralarını eksiksiz tutmakta, her yıl güncellemektedir. Bu doğrultuda müzeler iadelerini talep ettiği kültür varlıklarında; kaçakçılara karşı güçlü bir tutum sergilemektedir (Gül, 2019: 39-41; Özkayacan, 2019: 69-70). Koleksiyon yönetimi politikalarına dahil olan; elde etme, elden çıkartma ve ödünç kurallarında ve yukarıda bahsedilen diğer kurallarda müzeler; Uluslararası Müzeler Konseyi’nin müzelere tavsiye niteliğinde olan etik kurallarına uygun davranma sorumluluğundadır. Elde etme, elden çıkartma, erişim, mevzuatlar, ödünç ve diğer kurallara ait incelemeler detaylı bir biçimde; **Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)** bölümünde ele alınmıştır⁶.

1.1.2. Müze Güvenliği

Müzelerdeki güvenlik önlemleri, güvenlik elemanları ve güvenlik personelleri; kuşkusuz ki müzelerdeki kaçakçılık faaliyetlerinin önlenmesinde en temel etkidir. Geçmişte Türkiye’de yaşanmış bazı müze hırsızlıklarındaki temel neden; müze güvenliklerindeki açıklıklardır. Örneğin; 1979 ve 1980 yıllarında iki defa soyguncular tarafından hırsızlığa uğrayan Diyarbakır Müzesi’nden bronz bir sphenks çalınmış, Danimarka David Samling Koleksiyonu’na satılmıştır⁷. Aynı nedenler ile 1976 yılında Ankara Gordion Müzesi ve Aydın Afrodityas Müzeleri güvenlik açıklıklarından dolayı soygunlara maruz kalmıştır⁸.

Türkiye geliştirmekte olan bir ülkedir. Günümüzde büyüyen ekonomi ile birlikte müzelere daha fazla ödenek ayrılmakta, soygun ve kaçakçılara karşı daha güvenli bir kurum haline gelmektedir. Gelişen teknolojiler ise güvenliği desteklemektedir (Akkuş, 2013: 7; Evren, 2005: 54-55).

Günümüzde de müzeler de kaçakçılık eylemlerine karşı önemli güvenlik önlemleri alınmaktadır. Müze binalarımızın fiziki yapıları daha güçlüdür. Müze binaları, kolluk kuvvetlerinin kolay bir şekilde erişebileceği bir konumda kurulmaktadır (TBMM Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2018: 153; Bilget, 1990: 341-347; Akkuş-Efe, 2016: 211-223). Müzelerde olası bir soygun veya kaçakçılık faaliyetlerinde,

⁶(<https://icom.museum/en/about-us/missions-and-objectives/>, Erişim 02.11.2025).

⁷(<https://turkiyekayipkulturbazinleriniariyor.wordpress.com/kayip-kultur-hazinelere-lost-heritage/danimarkadanmark/diyarbakir-muzesinden-calinan-tunc-sfenks-bronze-sphinx/>, Erişim 02. 11.2025).

⁸(<https://www.gokcekoleksiyon.com/cumhuriyet-gazetesi-7-mayis-1976-gordion-muzesi-gece-butunuyle-soyuldu-gz13681?srsid=AfmBOopj5YnuNFZiDeY8MM3E1JOcCWWYwBQYswdAZpZUN0AoboZ67gSD>, Erişim 02.11.2025).

risk haritasının kolay çıkabilecek konumlar seçilmektedir (Akkuş-Efe, 2016: 211-223). Olası bir risklere karşı müzeler; acil durum kılavuzları belirlenmekte, bu doğrultadaki önerileri ve tedbirleri uygulamaktadır (Biasiotti, 2012: 78-79).

Müzeler sahip oldukları, teşhire koydukları veya depoladıkları koleksiyonlarını, günümüze uygun koruyucu teknoloji elemanları ile soygunculara karşı korumaktadır. Koleksiyonların teşhire konulduğu bölümlerde güvenlik kameraları eksiksizdir. Kültür varlıkları; güçlü koruyucu cam panolar ve fanuslar içerisinde soygunculara karşı korunmaktadır (Aydingün, 2013: 829-832). Örneğin; kültür varlıklarımızı koruyan titreşimli algılayıcılar vardır. En ufak bir el hareketine bile duyarlı olan bu algılayıcılar müzeler tarafında da tercih edilmektedir (Aydingün, 2013: 829-832).

Müze güvenliklerinde soygunculara ve kaçakçılara karşı diğer bir güçlü önlem; güvenlik ve koruma elemanlarıdır. Güvenlik personelleri; fiziki açıdan güçlü, eğitilmiş ve dil bilen kişiler arasından seçilmektedir (Aydingün, 2013: 829-832). Özellikle dil eğitimi yabancı konuklar ile iletişim açısından önemlidir (Akkuş-Efe, 2016: 211-223). Günümüzde her bir müzede; koleksiyon bölümlerinde güvenlikten sorumlu personeller yer almaktadır. Soygunculara karşı göz açtırmayan güvenlik elemanları; müzelere gelen tüm ziyaretçilerin denetimlerini eksiksiz yapmakta, çanta, poşet, üst araması, X-Ray cihazları gibi güvenlik önlemlerini uygulamaktadır (Akkuş-Efe, 2016: 211-223).

1.1.3. Müze Personeli

Her bir koleksiyondan sorumlu uzman personel; müzeolog, sanat tarihçi, arkeolog, filolog, antropolog gibi meslek grupları günümüzde müzeleri akademik anlamda iletirye taşımaktadırlar (Özkoç-Duman, 2008: 159). Bu doğrultuda; günümüzde müze-lerde uzman personel sayımız gün geçtikçe artmaktadır, sayıca yeterlidir ve koordineli bir biçimde çalışmaktadır. Sorumlu oldukları koleksiyonların yönetim politikalarını; bakım, onarım, koruma, görseller, envanter bilgileri, restorasyon, konservasyon v.d., eksiksiz bir biçimde yapan uzman personeller soygunculara ve kaçakçılara karşı bilimsel ve güçlü tedbirler oluşturmaktadırlar (Özkoç-Duman, 2008: 159).

Müzelerin soygunlara ve kaçakçılara karşı aldıkları önlemler gün geçtikçe evrimleşmektedir. Bunun bir sonucu; müze-lerdeki personeller arası eğitim, toplantı se-minerleri hazırlanmakta, kaçakçılar ve soygunculara karşı tedbir kapsamında iş birlikleri sağlanabilmektedir (Bilget, 1990: 341-347). Örneğin; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın; 'Müze Uzmanlarına Yönelik Hizmet İçi Eğitimler' başlığı adı altında yürüttüğü, müzelerimizde ki kaçak-çılık ve soygun faaliyetlerine karşı güçlü bir önlem teşkil eden eğitim ve farkındalık çalışmaları bulunmaktadır. Bakanlık kendi web sitesinde:

"Bakanlığımıza bağlı müze müdürlüklerinde görev yapan uzmanlara yönelik oluşturulan program kapsamında, müze uzmanlarının görev alanlarına giren konulara ilişkin eğitim çalışmaları gerçekleştiril-mekte ve müze uzmanlarına fayda sağlayan bu çalış-malar devam ettirilmektedir. Genel Müdürlüğümüze bağlı müze müdürlüklerinde; müzecilik iş ve işlemlerine dair uygulamadaki bazı sorunların gideril-

mesi, müzeler arasında uygulama birliğinin sağlanması ve yapılan işlemlerin seri bir şekilde yürütülmesi gibi önemli konulara değinilerek Bakanlığımız adına müze uzmanlarımızı bilgilendirmek amaçlanmıştır.” şeklinde açıklamaktadır.⁹

1.2. Ulusal ve Uluslararası Bazı İlgili Kurumlar

1.2.1. Ulusal Kurumlar

1.2.1.1. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültürel mirası, kültür varlıklarını ve müzeleri korumak amacı ile; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı en yetkili ve birincil kurumdur. Anayasamızın 63. Maddesinde kamunun görevleri arasında; “kültür ve tabiat varlıkları ile değerlerini korumak bu yönde destekleyici ve teşvik edici tedbirleri almaktır” şeklinde geçmektedir. 63. Maddeyle ilgili 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında bu görevi T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı üstlenmektedir (Duyan, 2010: 108-109). Anadolu coğrafyasında bulunan müzeleri, kültürel mirası ve kültür varlıklarını koruma görevi öncelikli olarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı müzelerdeki kültür varlığı kaçakçılığını ve soygunları engellemek amacı ile yürüttüğü oldukça başarılı çalışmaları bulunmaktadır (Resim 2-3) (Duyan, 2010: 108-109).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı kültür varlıklarını, müzeleri korumak, kaçakçılık faaliyetlerini önlemek amacı ile, kendi

bünyesinde kurduğu T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile, bu önemli görevlerini yürütmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2004): Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Ankara).¹⁰

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün; müze soygunları ve kaçakçılık eylemlerini önlemek amacı ile yürüttüğü bazı faaliyetleri bulunmaktadır. Bu amaçla müdürlük; Türkiye’de yeryüzüne çıkarılmış, bulunmuş, yeryüzünde olan bütün kültür varlıklarımızın envanter bilgilerini çıkartmaktadır. Bulunan bütün kültür varlıklarımızın Türkiye’ye ait olup olmadığını saptamaktır. Yurtdışında bulunan kültür varlıklarımızın uzmanlığını yapmak ve Türkiye’den çalınan veya kayıp olunan bütün kültür varlıklarımızın bildirimini yapıp, görselli listelerini hazırlamaktır. Ayrıca müdürlük kaçakçılık faaliyetlerinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile iş birliklerine gider ve istatistiki bilgileri sunmaktadır (Duyan, 2010: 108-117; Akkuş-Efe, 2015: 209-212). Müdürlük, bütün bu faaliyetlerini yürütürken izlediği bir yöntem bulunur. Türkiye’ye ait kayıp olunan veya çalınan kültür varlıklarımızın; envanter bilgilerini ve görsellerini, bakanlığa bağlı bütün müzelere, özel müzelere, müzayede evlerine, koleksiyonculara göndermektedir. Yurtdışı çıkış işlemine karşı da kolluk kuvvetlerine, valiliklere, ilgili bakanlıklara, gümrüklere ve ilgili müsteşarlıklara da yol-

⁹ (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-336058/muze-uzmanlarina-yonelik-hizmet-ici-egitimler.html>, Erişim 02.11.2025).

¹⁰ (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>, Erişim 02.11.2025).

lamaktadır. Böylece bütün soygun veya kaçakçılık eylemlerine karşı müdürlük izlediği bu yöntem ile sıkı bir önlem almaktadır (Akkuş, 2009: 51-60; Duyan, 2010: 108-117; Akkuş-Efe, 2015: 209-212;).

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü; kültür varlığı kaçakçılığını engellemek ve müzeleri korumak adına kendi bünyesine ait bir web sitesi bulunmaktadır. “Kaçakçılığın Önlenmesi İle İlgili Faaliyetler” başlığı ile; “Yurt Dışından İadesi Sağlanan Eserler, Çalınan, Kayıp Olan ve Bulunan Kültür Varlıkları, Sahte Eserler/Günümüz Yapımı Formları, Dış Ülkelerden Kayıp Olan Eserler, Dış Ülkelerin Risk Altındaki Kültür Varlıkları, Eğitim ve Farkındalık Faaliyetleri” alt başlıkları ile oluşturulmuştur. Burada kaçakçılık ile ilgili önleyici çalışmalar ve farkındalık platformlarına dair bir bilgi bankası sunulmaktadır (Akkuş, 2009: 51-60; Duyan, 2010: 108-117; Akkuş-Efe, 2015: 209-212)¹¹.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; müzelerde kültür varlığı kaçakçılığını ve soygunlarını engellemek amacı ile son yıllarda yürürlüğe koyduğu bir uygulaması vardır. Yeni bir uygulama olmasına rağmen oldukça önemlidir. Adı Görünmez DNA’dır (Resim 5), yapay zekâ ile desteklenmektedir. Müzelerde yer alan kültür varlıklarımızın görünmeyen yüzeylerine sürülecek olan bu losyonun birde dijital veri bankası bulunur. Bu uygulama dijitaldir, kokusuzdur ve renksizdir. Böylelikle kültür varlıklarına da zarar vermemektedir. Görünmez

DNA isimli bu uygulama sayesinde; müzelerden kayıp olan veya kaçırılan kültür varlıklarının anında nerede ve kimlerin elinde olduğu bulunabilecektir¹². Görünmez DNA isimli uygulama ile ilgili olarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü Birol İnceciköz verdiği bir röportajda:

“Müzelerimizin depolarındaki 150 bin 882 eseri tamamlamış durumdayız. 2028’e kadar depolarımızda bulunan tüm eserlerimizi hem kayıt altına alacağız hem de dijital kimliklendirmeye bu eserlerin bize ait olduğunu belli etmiş olacağız. Sayın Bakanımızın talimatlarıyla çok önemli büyük bir proje daha başlattık. İsmi Geleceğe Miras. Özellikle kazı başkanlarımızın, kazı çalışma faaliyetlerini yoğunlaştırması üzerine kurulu bir sistem. Kazılardan çıkarılan eserler konservasyonu yapılarak müzelerimize sergilenme amacıyla getiriliyor. Eser sayısı 2028’e kadar mutlaka artacaktır. Biz yeni bulduğumuz eserler de dahil olmak üzere 2028’e kadar bu işlemi tamamlamayı hedefliyoruz” şeklinde açıklamıştır (Resim 5).¹³

1.2.1.2. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı

Türkiye’de gerçekleşen kültür varlığı kaçakçılık eylemlerini önlemek, soyguncuları yakalamak, suçun ve suçluların açığa çıkartılmasını sağlamak, kaçakçılığa konu olan kültür varlıklarına ait olduğu müzelere iadesini sağlamak gibi oldukça önemli görevleri üstlenen kolluk kuvvetleri; Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı’dır. Kültür varlığı kaçakçılığı suçlarının, Emniyet Genel Müdürlüğü görevleri dışında kalan bölgelerde ki görev

¹¹ (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44454/kacaciligin-onlenmesi-ile-ilgili-faaliyetler.html>, Erişim 02.11.2025).

¹² (cnnturk.com, Erişim 02.11.2025).

¹³ (https://www.ntv.com.tr/n-life/kultur-ve-sanat/muzelerdekibinlerce-eser-yapay-zeka-destekli-dna-uygulamasıyla-kimliklendirildi,lbwNZ_qlEqGbZLsxxlyYA, Erişim 02.11.2025).

sorumluluğu Jandarma Genel Komutanlığı'na aittir (Karaduman, 1999: 20; Duyan, 2010: 104-106). Kültür varlığı kaçakçılığı ile ilgilenen birimler; Jandarma Genel Komutanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlar ile Mücadele Daire Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü kapsamındaki Asayiş Daire Başkanlıkları'dır. Kolluk kuvvetlerimiz; yurt içinden ve yurtdışından Türkiye'ye, Türkiye'den yurtdışına gerçekleşen kültür varlıklarına yönelik soygun veya kaçakçılık faaliyetlerinde polisiye\askeri teknikleri kullanarak, bu faaliyetlerin önlenmesi ve açığa çıkmasını sağlamaktadır (Efe, 2004: 82).

Bu doğrultularda kolluk kuvvetlerinin diğer görevleri arasında;

- Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele; plan ve proje hazırlamak, uygulamaya koymak (Duyan, 2010: 89-90; EGM KOM Raporu, 2013: 44),

- Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele de ulusal ve uluslararası kurum/kuruluşlarla yürütülen iş birliği faaliyetlerine katılmak (Duyan, 2010: 89-90; EGM KOM Raporu, 2013: 44),

- Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele gerekli idari ve hukuki alt yapı eksikliklerini gidermek ve geliştirmek için mevzuat çalışmalarını yürütmektir (Duyan, 2010: 89-90; EGM KOM Raporu, 2013: 44).

Kolluk kuvvetleri kaçakçılık faaliyetlerine yönelik bazı raporları ve istatistiki bilgileri

halka sunmaktadır. Bu raporlara göre; 1980'lerden itibaren Türkiye'deki müze ve ören yerlerindeki soygun\hırsızlık yolu ile yapılan kültür varlığı kaçakçılığı artmıştır. Ele alınan raporlarda kültür varlığı kaçakçılığı suçları toplama merkezleri; İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Antalya, Kocaeli, Konya, Gaziantep, Hatay ve Malatya olarak belirlenmiştir. Bu iller genelde yurtdışına bağlantısı olan ve limanlara sahip kentlerimizdir (EGM KOM Raporu, 2014: 73-78, Grafik 22-25).

Kolluk kuvvetleri; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile iş birliklerine gitmektedir. Türkiye'den kayıp olan veya çalınan kültür varlıklarımıza ait bilgiler bakanlık tarafından kolluk birimlerimize iletilir. Tüm illerimizdeki kolluk kuvvetlerimize ait kaçakçılık ile ilgili birimler devreye girmektedir. Görevli personellerimiz bilgi güncellemesi yapmakta, ilgili kültür varlıklarının kayıtlardan karşılaştırılması yapılmaktadır. Burada aranan kültür varlıklarına dair en önemli husus; envanter bilgisi ve görsellerdir (Özel, 1998: 88-89; EGM KOM 2007 Raporu, 2008: 77-78; Duyan, 2010: 89-90).

Kolluk kuvvetleri; Türkiye adına oldukça önemli ve kritik görevleri üstlenmektedir. Bu amaçla kolluk birimleri kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesi ve farkındalık oluşturulması için ulusal ve uluslararası platformlarda gerçekleşen çeşitli kurs, çalıştay, panel, konferans ve seminerlere katılım sağlamaktadır (Akkuş-Efe, 2015: 45)¹⁴. Kaçakçılık suçlarının boyutları, su-

¹⁴ (<https://kvmmg.ktb.gov.tr/TR-336057/kolluk-kuvvetleri-egitimleri.html>, Erişim 02.11.2025).

çun ve suçluların araştırılması, profillerinin çıkartılması, eylem ve planların oluşturulması, iş birliklerinin sağlanması üzerine oldukça önemli konulara bu platformlarda değinilmektedir (Akkuş-Efe, 2015: 45).

1.2.2. Uluslararası Kurumlar

1.2.2.1. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM); dünyada ve Türkiye’de kurulmuş müze/müzecilik alanındaki en önemli ve en büyük organizasyondur. 1946 yılında Fransa Paris’te yürürlüğe girmiştir. 141 üye ülke ve 149 komite kapsamındadır¹⁵. Müzeleri, sahip olduğu, teşhire koyduğu veya depoladığı koleksiyonlarını korumak, gelecek nesillere aktarmak, müzeleri ve müzeciliği akademik anlamda daha ileriye taşımak gibi önemli görevleri üstlenmektedir (Toprak, 2020: 55-57; Bakı, 2021: 11-15).¹⁶

Uluslararası Müzeler Konseyi’nin müzeleri ve sahip olduğu koleksiyonları korumak adına uyguladığı bazı önemli önlemler vardır. Bunlardan ilki müzeler için oluşturduğu etik kurallardır¹⁷. Makalemizde;

etik kurallardan kaçakçılık ile ilgili olanlar yorumlanmaktadır¹⁸. Kuralların 1.Maddesinin alt başlıklarında¹⁹; müzelerin sahip olduğu koleksiyonları korumak ve güvenliklerini sağlamak amacı ile müze binalarının konumunun uygun bir yerde seçilmesinden bahsedilir. 1. Maddenin diğer alt başlıklarında; müzelerin her türlü güvenliği sağlaması gerekliliğinden ve müze personellerinin sayıca yeterli olmasından ve eğitimlerinin yerinde olması gerekliliğinden söz edilir. Etik kuralları takiben 2. Madde’nin bazı alt başlıklarında²⁰; müzelerin sahip olduğu koleksiyonlara yönelik yönetim politikaları ile ilgilidir. Önleyici koruma ile onarma alt başlıklarında müzelerin soygunlara karşı sorumlulukları açıklanmıştır. Etik kuralların 3. Maddesinde²¹ kaçakçılık faaliyetlerinde diğer kurumlarla iş birliği ile ilgili maddeler yer alır. Bu kurum ve kuruluşlardan bazıları; Interpol, Dünya Gümrük Örgütü, Art Loss Register sayılabilir. Özellikle Interpol müzelerden kayıp olan, çalınan kültür varlıklarının iadesinde lider bir küresel teşkilattır²².

Uluslararası Müzeler Konseyi’nin müzeler adına oluşturduğu etik kurallardan 4. Maddenin alt başlığında²³; nereden geldiği be-

¹⁵ (<https://icom.museum/en/>, Erişim 02.11.2025).

¹⁶ (<https://icom.museum/en/about-us/missions-and-objectives/>, Erişim 02.11.2025;

<https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/>, Erişim 02.11.2025).

¹⁷ Müzeler; İnsanlığın doğal ve kültürel mirasını korur, yorumlar ve tanıtır. Koleksiyonları olan müzeler toplumun yararı ve gelişimi için bu koleksiyonları korur. Müzeler bilgi birikimi oluşturmak ve bilgi birikimini geliştirmek amacı ile birincil tanıkları korur. Müzeler doğal ve kültürel mirasın değerlendirilmesi, anlaşılması ve yönetimi için fırsatlar sunar. Müze kaynakları başka kamu hizmet yararları için fırsatlar sağlar. Müzeler koleksiyonlarının kökenini oluşturan ve hizmet ettikleri topluluklar ile yakın işbirliği için de çalışır. Müzeler yasaların öngördüğü

şekilde çalışır. Müzeler profesyonel şekilde çalışır (<https://icom.museum/en/>, Erişim 02.11.2025).

¹⁸ (<https://icom.museum/en/>, Erişim, 02.11.2025).

¹⁹ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 1.3. Bina, 1.5. Sağlık ve Güvenlik, 1.14 Müze Personelinin Yeterliliği, 1.15 Personelin Eğitimi

²⁰ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 2.3 Köken ve Gerekli Özen, 2.4 İzin Alınmamış ya da Bilimsiz Alan Çalışmasıyla Elde Edilen Obje ve Örnekler, 2.23 Önleyici Koruma, 2.24 Koleksiyonu Koruma ve Onarma.

²¹ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 3.10 Müzeler ile Öteki Kurumlar Arasında İşbirliği.

²² (<https://icom.museum/en/>, Erişim, 02.11.2025).

²³ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 4.5 Kaynağı Belli Olmayan Malzemenin Sergilenmesi.

lirli olmayan kültür varlıklarının müzelerce alınmasını sakıncalı bulmaktadır. Bu kural illegal yollar ile müzelere getirilen kültür varlıklarının önüne geçilmesi adına önemlidir. Kaynağı belli olmayan kültür varlıklarının belirlenmesi adına oluşturulan kural ise 5. Madde’de geçmektedir²⁴. Kurallarda yer alan 6. Madde’nin bir alt başlığında²⁵; işgal altındaki ülkelerden getirilen kültür varlıklarının müze envanterine kayıt edilmesini sakıncalı görmektedir. Müzelerce kabul edilmesinin ve yurtdışına çıkartılmasının yasak olduğunu belirtir, dünyada ve ülkelerde geçerli olan kültür varlıklarının kaçakçılık ve yağma faaliyetleri ile ilgili geçerli olan mevzuatlara bağlı kalınmasını şart koşar. Bu kural; Irak, Suriye gibi çatışma olan ülkelerin müzelerinden yurtdışına kültür varlıklarının illegal çıkışının önüne geçmektedir. Etik kuralların 7. Maddesinde ve diğer alt başlıklarında²⁶; müzelerin dünyada ve Türkiye’de kültür varlığı kaçakçılığını yasaklayıcı ilgili mevzuatlara bağlı kalınmasından bahsedilmektedir. Kuralların son maddesi ise²⁷: diğer yedi maddenin bir sonucu ve yorumlanması olarak oluşturulmuş, müzelerin profesyonel davranması gerekliliğinden söz edilir.²⁸

Uluslararası Müzeler Konseyi’nin müzelerdeki kaçakçılık ve soygun faaliyetlerini önlemek adına uyguladığı diğer önleyici faaliyetlerde vardır. Bunlardan biri; ‘Kırmızı Liste’lerdir’’ (Resim 6). Uluslararası

Müzeler Konseyi; 1996 yılından beri bu listeleri hazırlamaktadır. Listelere konu olan ilgili kültür varlıkları ait olduğu ülkelerde müzelere kayıtlı olanlardır²⁹. Ancak bu kültür varlıkları illegal ticarete en çok konu olabileceği için, risk altında sayılmaktadır. Konsey; ilgili kültür varlıklarının kolay tanımlanması adına tehlike kategorisi altında sınıflar ve listelere dahil etmektedir (Toprak, 2009: 55-57; Bakı, 2021: 11-15). Kırmızı listelerin veri tabanı bulunur. Bu veri tabanları; Interpol, Dünya Gümrük Örgütü gibi kurum/kuruluşlara, aynı zamanda da müzelere, müzayede evlerine ve galerilere dağıtılmaktadır. Ülke dışında ele geçirilen kırmızı listeye dahil kültür varlıkları anında iade edilmektedir (Akkuş, 2009: 28-30)³⁰.

Uluslararası Müzeler Konseyi’nin kaçakçılığı önüne geçmek adına uyguladığı diğer bir önlemin adı; ‘‘Uluslararası Gözlemevi Platformu’dur’’³¹. 2013 yılında kurulmuş olan bu platformda; konunun uzmanlarından oluşan bir ekip vardır. Söz konusu personeller; kültür varlığı kaçakçılığı ile ilgili çalışmalarını yürütmektedir. İstatistiki bilgiler ile birlikte çalışan uzman ekiplerin yürüttüğü kaçakçılık ile ilgili çalışmalar uluslararası bir etkiye sahiptir, çeşitli iş birliklerine de gidilmektedir (Toprak, 2020: 55-57).

²⁴ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 5.1 Yasadışı ya da Meşru Olmayan Yollarla Elde Edilen Objelerin Belirlenmesi. (<https://icom.museum/en/>, Erişim, 02.11.2025).

²⁵ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 6.4 İşgal Edilmiş Bir Ülkeden Alınan Kültürel Objeler.

²⁶ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 7.1 Ulusal ve Yerel Mevzuat, 7.2 Uluslararası Mevzuat.

²⁷ ICOM Müzeler İçin Etik kurallar; 8. Müzeler, profesyonel şekilde çalışır.

²⁸ (<https://icom.museum/en/>, Erişim, 02.11.2025).

²⁹ (<https://icom.museum/en/red-lists/>, Erişim 02.11.2025).

³⁰ (<https://icom.museum/en/activities/heritage-protection/red-lists/>, Erişim 02.11.2025).

³¹ (<https://www.obs-traffic.museum/illicit-traffic-0>, Erişim 02.11.2025).

1.2.2.2. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)

UNESCO, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü; 1945 yılında Londra şehrinde kurulmuş olan kendi alanındaki en büyük küresel organizasyonlardan biridir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü; kültür mirasın korunması, kültür varlıklarının illegal yollar ile ait olduğu ülkeden yurtdışına çıkartılması hususundaki yaptırımları ile öne çıkmaktadır (Özkayacan, 2019: 62-70). Kültür varlıklarının kaçaklığının önlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü; taraf olduğu devletlere, çalınan/kaybolan ve bulunan kültür varlıkları, sahte kültür varlıkları, yurtdışından iadesi sağlanan kültür varlıkları, ülkelerin risk altındaki kültür varlıkları, iadelerde iş birlikleri, kaçakçılığın engellenmesi amacı ile eğitim ve farkındalık faaliyetleri kapsamında bir danışma kuruludur (Salgırlı, 2002: 37; Kürüm, 2005: 62-85; Stamatoudi, 2011: 179-180). Bu amaçlarla Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü bazı sözleşmeleri yürürlüğe koymuştur. UNESCO Sözleşmeleri adı altında geçen sözleşmeler 1970³² ve 1972'dir³³. Özellikle 1972 UNESCO Sözleşmesi önemlidir. Kültür varlıklarının korunması ve kaçakçılığının engellenmesi adına ay-

rıntılı maddeler 1972 sözleşmesinde yer almaktadır. Sözleşmeye 193 ülke taraf olmuştur (Özkayacan, 2019: 62-70).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü; taraf olduğu devletlerden kültür varlıklarının korunmasına ve nasıl korunduklarına dair bazı raporlar talep etmektedir. Eğer bir ülkede yeterli derecede kültür varlıklarının korunmasına dair uygun bir ortam yoksa, kaçakçılık faaliyetlerinin engellenmesi için iade şartlarını belirlemektedir. İadelerde uzlaşmaya varılmıyorsa, ilgili devletler Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne başvurabilmektedir (Özkayacan, 2019: 62-70). Türkiye örgüte üye devletlerden biridir. 20 Mayıs 1946 yılında örgüte üye olan ilk on devletten biridir (Altun-Bahri, 2013: 107-106). Örgüt üyeliği kapsamında Türkiye kültür varlıklarımızı korur. Yurtdışına çıkartılan kültür varlıklarımızın iadesi için çalışmalar yapmaktadır. Türkiye aynı zamanda kültür varlıklarının illegal yollar ile kaçakçılığının önlenmesi hususunda Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün yürütme komitesinde yer almaktadır (Salgırlı, 2002: 37; Kürüm, 2005: 62-85; Stamatoudi, 2011: 179-180).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü; kültür varlığı kaçakçılığını ön-

³² UNESCO Sözleşmesi: Kültür Varlıklarının Yasa Dışı İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme: Paris'te 14 Kasım 1970 yılında 21 üye ülke ile kabul edilmiş, 24 Nisan 1972'de yürürlüğe girmiştir (Kürüm, 2005: 16-18). Türkiye bu sözleşmeyi 1981 yılında kabul etmiştir. Sözleşme milli sınırların içerisindeki kültür varlıklarının ait olduğu devletin öz varlığı olarak kabul etmektedir. 1970 Sözleşmesinin en önemli maddesi; yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ve sonrasında gerçekleşen kaçakçılık eylemlerini kapsar (Toprak, 2020:

40-42;

<https://www.unesco.org.tr/Pages/580/98/1970%20UNESCO%20S%C3%B6zleşmesi%20Hakk%C4%B1nda%20Genel%20Bir%20De%C4%9Ferlendirme>).

³³ UNESCO: Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi (1972): 1970 Sözleşmesinin geniş tanımıdır. Geçmişe uygulanamazlık kuralını; "taraf devletlerin hangi tarihte gerçekleşmiş olursa olsun kültür varlığı kaçakçılığı ile elde edilen kültür varlıklarının iadesinde sözleşmeye uygun davranılmalıdır", maddesi ile hafifletir (Özel, 2013: 241; Toprak, 2020: 43).

lemek ve mücadele konularında farkındalık yaratmak, işbirliklerinin önemini vurgulamak amacı ile; 14 Kasım'ı "Uluslararası Kültür Varlıklarının Yasadışı Kaçakçılığıyla Mücadele Günü" kabul etmiştir (Salgırlı, 2002: 37; Kürüm, 2005: 62-85). Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Eğitim,

Bilim ve Kültür Örgütü'nün; müzelerdeki güvenliklerin artırılması hususunda müzelere ve güvenlik personellerine tavsiye niteliğinde bazı ilkelere değinmekte, "Kültür Mirasını Koruma El Kitabı: Müzelerde Güvenlik" başlığı adı altında bir kitapçığı da bulunmaktadır³⁴.

Resim 1: Çanakkale Troya Müzesi, (https://tr.wikipedia.org/wiki/Troya_M%C3%BCzesi, Erişim 02.11.2025).

³⁴

(<https://kumid.net/storage/xhZE36Plhe46InuJQ2G58z17m6UAXFc.pdf>).

Resim 2: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığımıza ait, kültür varlığı kaçakçılığını yasaklayıcı afiş çalışmaları, (<https://kvmmgm.ktb.gov.tr/TR-336053/afis-calismalari.html>, Erişim 02.11.2025).

Resim 3: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığımıza ait kültür varlığı kaçakçılığı hakkında bilgilendirici sosyal medya kartları, (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-336344/sosyal-medya-bilgilendirici-kartlar.html>, Erişim 02.11.2025).

Resim 4: Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nden İade Edilen Yorgun Herakles Heykeli, 2011, (Ekinci v.d., 2013: Res. 1-9).

Haberler / N-LIFE Haberleri / KÜLTÜR&SANAT
/ Müzelerdeki binlerce eser, yapay zeka destekli DNA ...

Müzelerdeki binlerce eser, yapay zeka destekli DNA uygulamasıyla kimliklendirildi

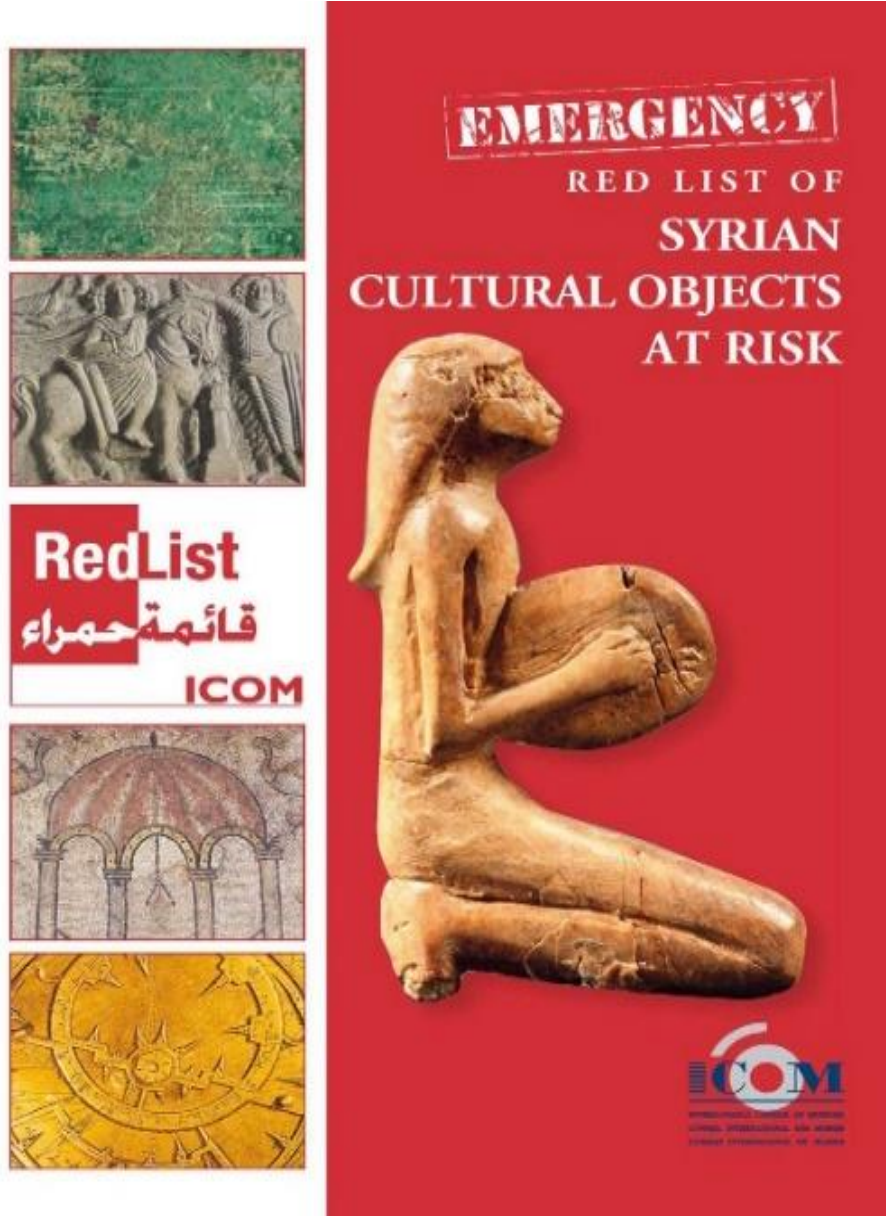
Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür
Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü,
müzelerde teşhirde ve depolarda bulunan
254 bin 698 eseri yapay zeka destekli
"DNA uygulaması" ile kimliklendirdi.

19.08.2024 - 13:23

Anadolu Ajansı

Paylaş

Resim 5: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Görünmez DNA isimli çalışmasına ait haber küpürü
(https://www.ntv.com.tr/n-life/kultur-ve-sanat/muzelerdekibinlerce-eser-yapay-zeka-destekli-dna-uygulamasiyla-kimliklendirildi,lbwNZ_qhIEqGbZLsxxlyYA, Erişim 02.11.2025).

Resim 6: Uluslararası Müzeler Konseyi'nin yayınladığı, Suriye Kültür Varlıklarına Ait Kırmızı Listeler (<https://icom.museum/en/red-lists/>, Erişim 02.11.2025).

Değerlendirme ve Sonuç

Kültür varlığı kaçakçılığı, bir milletin yalnızca maddi zenginliğini değil, aynı zamanda tarihsel belleğini ve kimliğini de hedef alan küresel bir sorundur. Bu çalışmada görüldüğü üzere, kaçakçılıkla mücadele yalnızca kolluk kuvvetlerinin polisiye tedbirleriyle değil, müzelerin ve ilgili kurumların stratejik ve eğitici faaliyetleriyle başarıya ulaşabilir. Müzeler, artık sadece kültür varlıklarının sergilendiği mekanlar olmanın yanı sıra; modern envanter sistemleri, bilimsel belgeleme çalışmaları ve etik edinim politikalarıyla yasa dışı kültür varlıkları ticaretinin önündeki en büyük engel haline gelmiştir. Modern müzecilik anlayışı; bilimsel belgeleme, etik edinim ve toplumsal bilinçlendirme faaliyetleriyle kaçakçılığın önlenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Müzelerin yürüttüğü titiz envanter ve kayıt çalışmaları, bir kültür varlığının kimliklendirilmesini sağlayarak yasa dışı yollarla yurt dışına çıkarılan kültür varlıklarının uluslararası alanda takibini ve iadesini mümkün kılan temel kanıt mekanizmasını oluşturur. Bununla birlikte, müzelerin uyguladığı etik edinim politikaları kaynağı belirsiz veya yasa dışı yollarla elde edilmiş kültür varlıklarının koleksiyonlara dahil edilmesini engelleyerek, kaçakçılık pazarı için gerekli olan meşruiyet zeminini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, müzelerin eğitim programları aracılığıyla yerel topluluklarda oluşturduğu kültürel miras bilinci, kaçak kazıların ve kültür varlığı ticaretinin toplumsal bir denetim mekanizmasıyla yerinde durdurulmasına katkı sağlar. Sonuç olarak; müzelerin teknolojik altyapılarının güçlendirilmesi, uluslararası müze ağlarıyla eşgüdümlü çalışmaları ve korumacı kimliklerini eğitsel

bir misyonla birleştirmeleri, kültürel varlıklarımızın gelecek nesillere bütünlük içinde aktarılmasını sağlayacak en etkili yoldur.

Kültür varlığı kaçakçılığı, doğası gereği sınıır aşan bir suç faaliyeti olduğu için bu sorunla mücadele, ancak uluslararası eşgüdüm ve kararlılıkla mümkündür. Özellikle uluslararası alanda ICOM (Milletlerarası Müzeler Konseyi), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) gibi kuruluşların belirlediği standartlar, çalıntı kültür varlıklarının piyasada dolaşımını zorlaştırmada kritik rol oynamaktadır. Kurumlar arası iş birliği ise bu mücadelenin temelini oluşturmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kolluk Birimleri ve Interpol gibi yapıların dijital veri tabanlarını ortak kullanması, kaçakçılık ağlarının deşifre edilmesini hızlandırmaktadır. UNESCO'nun yürürlüğe koyduğu 1970 Sözleşmesi gibi uluslararası hukuki metinler, devletlerin ortak hareket etmesi için gerekli zemini oluşturmuştur. Ancak bu sözleşmelerin teoriden pratiğe geçmesinde, Interpol ve Europol gibi güvenlik teşkilatlarının yanı sıra; müzelerin kültür varlığı ediniminde gösterdiği mesleki özen ve etik standartlar kilit rol oynamaktadır. Müzelerin şeffaf envanter paylaşımı ve dijital veri tabanlarını (ID-Safe vb.) aktif kullanması, kaçak yollarla el değiştirmiş kültür varlıklarının meşrulaştırılmasını imkânsız hale getirmektedir.

Kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesinde müzelerin, ilgili kurum/kuruluşların işleyişleri ve ele aldığı yasal düzenlemeler, teknik önlemler kadar, yerel halkın ve toplumun kültürel miras bilinciyle donatıl-

ması, yerinde koruma ilkesinin hayata geçirilmesi için esastır. Kültür varlıklarımızın korunması adına alınacak temel önlem toplumsal bilicinin yükseltilmesidir. Kültür varlıklarımızın topluma tanıtılması ve korunması adına yapılacak eğitim faaliyetleri, korumanın temel taşını oluşturacaktır.

Kaynakça

Abtahi, H. (2001). *The Protection of Cultural Property in Times of Armed Conflict: The Practice of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Harvard Human Rights Journal,

14, 1-32.

Akkuş, Z. (2009). *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığının Önlenmesinde Ortaya Çıkan Sorunlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkuş, Z. (2013). *Tarihsel ve Kültürel Çevrelerin Korunmasında Polis Teşkilatının Eğitimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkuş, Z.-Tamer, E. (2015). *Türkiye’de Defineciliğin Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Değerlendirilmesi*. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2): 105-131.

Akkuş, Z.-Tamer, E. (2015). *Türkiye’de Polisin Kültür Varlığı Kaçakçılığı ile Mücadelesi*. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6(1): 407-428.

Akkuş, Z.-Efe, T. (2015). *Türkiye’de Polisin Kültür Varlığı Kaçakçılığı ile Mücadelesi*. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 6(1):407-428.

Akkuş, Z.- E, T. (2016). *Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı’na Bağlı Müzelerin*

Güvenliği ve Polisin Rolünün Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (7)1: 204-226.

Altun, A-Bahri, A. (2013). *UNESCO’nun Tarih Eğitimi Yayınlarına Yönelik Bir Değerlendirme (1947-2012)*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Atılğan, C. (2011). *Uluslararası Hukukta Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Türkiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul.

Aydingün, G.Ş. (2013). *Müzelerde Çağdaş Güvenlik Yöntemleri*. Uluslararası Güvenlik Kongresi, Bildiri Kitabı, 829-842.

Bakı, Ö. (2021). *Eser Kaçakçılığına Basının Yaklaşımı: Cumhuriyet ve Milliyet Gazetesi Örnekleri (1950-2006)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Biasiotti, A. (2012). *Müzenin Güvenlik Gereklere Dair Genel Bilgiler, Müzelerde Bilimsel Teknikler ve Risk Yönetimi*. Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Ankara: Umut Ajans Reklam Matbaa ve Yayıncılık.

Bilget, N. B. (1990). *Eski Eser Kaçakçılığına Karşı Müzeler*. Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi. 34(1-2):341-347.

Duyan, A. (2010). *Tarihi Eser Kaçakçılığı ile Mücadele Eden Kurumlar Arası Koordinasyon ve Önemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Efe, T. (2004). *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığının Önlenmesinde Çevre Politikalarının İrdenmesi*.

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gül, G. (2019). *Kültür Varlığı Kaçakçılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası İlişkin Uluslararası Düzenlemelerin Tarihsel Gelişimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EGM, (2007). *KOM Raporu*. Ankara.
- EGM, (2013). *KOM Raporu*. Ankara.
- Evren, M. (2005). *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığının Boyutları Kaçakçılığı Önlemede Güvenlik Güçlerinin Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Eyidoğan, N. (2021). *Antik Kültürlerde Başlıklar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kamalak, H. (2009). *Ülkemizden Son On Yıl İçinde Yurtdışına Çıkarılan Eserler (Grek ve Roma Eserleri)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karaduman, H. (1999). *Eski Eser Kaçakçılığı*. 1998 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları. Ankara.
- Kürüm, N. (2005). *Uluslararası İlişkilerde Kültür Varlıklarının Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, S. (1998). *Kültür Varlığı Tanımı. Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Özkasım, H. (2004). *İstanbul Modern Sanat Müzesi Koleksiyon Yönetim Politikası İçin Bir Model Önerisi: Türk Resminde 1950-1970 Dönemi*. Doktora Tezi. İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkasım, H. (2024). *Müzelerde Koleksiyon Yönetiminin Önemi ve Türkiye’de Devlet Müzelerinde Uygulanabilirliği*. *The Journal of Social Sciences*, 25(25), 179-186.
- Özkayacan, D. (2019). *Uluslararası Güvenlik Bağlamında Suç Örgütlerinin Tarihi Eser Kaçakçılığı Faaliyetleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Özkoç, A.- Duman, G. (2008). *Müzelerde Sergilenen Eserlerin Elde Edilmesi ve Korunmasına Yönelik Müze Yöneticilerinin Görüşleri*. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 19(2). 157-168.
- Salgırlı, S. (2002). *Kültürel Varlıkların Korunması ve Uluslararası Sözleşmeler*. İDOL. 13: 37.
- Stamatoudi, A. (2011). *Cultural Property Law and Restitution: A Commentary to International Conventions and European Union Law*. UK: Cheltenham, Edward Elgar Publishing.
- Şenel, E. (2014). *Koleksiyon Yönetimi Politikası Oluşturmanın Müzecilik Açısından Önemi ve Düzenleyici Faktörler*. *İdil Dergisi*, 3(14). 39-49.
- TBMM Komisyon Raporu. (2018). *Yurt Dışına Kaçırılan Kültür Varlıklarımızın Belirlenerek İadelerinin Sağlanması ve Mevcut Kültür Varlıklarımızın Korunması İçin Alınması Tedbirlerin Belirlenmesi Maksudıyla Kurulan Meclis Komisyonu*.
- Toprak, K. (2020). *Kültür Varlığı Kaçakçılığı Suçu ve Yasadışı Kültür Varlığı Ticareti Suçu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-336058/muze-uzmanlarına-yonelik-hizmet-ici-egitimler.html> (02.11.2025)
- <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/convention-and-protocols/blue-shield-emblem/> (02.11.2025)
- <https://icom.museum/en/red-lists/> (02.11.2025)
- <https://icom.museum/en/activities/heritage-protection/red-lists/> (02.11.2025)
- <https://www.obs-traffic.museum/illicit-traffic-0> (02.11.2025)
- <https://icom.museum/en/> (02.11.2025)
- <https://icom.museum/en/about-us/missions-and-objectives/> (02.11.2025)
- <https://icom.museum/en/about-us/history-of-icom/> (02.11.2025)
- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44454/kacakciligin-onlenmesi-ile-ilgili-faaliyetler.html> (02.11.2025)
- cnnturk.com (02.11.2025)
- https://www.ntv.com.tr/n-life/kultur-ve-sanat/muzelerdekibinlerce-eser-yapay-zeka-destekli-dna-uygulamasiyla-kimliklendirildi,lbwNZ_qhlEqGbZLsxxlyYA (02.11.2025)
- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iadesi-saglanan-eserler.html> (02.11.2025)
- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/> (02.11.2025)
- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-336057/kolluk-kuvvetleri-egitimleri.html> (02.11.2025)